

RECENZE / BOOK REVIEW

Oleg SUŠA – Richard ŠTAHEL: *Environmentální devastace a sociální destrukce*.

Praha 2016: Filosofia, 258 s. ISBN: 978-80-7007-452-7

Téma životního prostředí je v akademických a politických diskuzích reflektováno přibližně od 70. let. To je skutečnost, která je známa v první řadě zasvěceným, kteří se o obor (přestože nemyslím pouze mezinárodní vztahy, které jsou mým zázemím) zajímají a pohybují se v něm. Nicméně debaty o stavu životního prostředí jsou v poslední době zachytitelné i v laickém prostředí. V dnešní době není neobvyklé zaslechnout diskuzi o environmentalismu mezi neodborníky. V tomto prostředí se zmiňují především dopady na běžný život českého člověka. Spektrum témat je různé. Čističky odpadních vod v okolí bydliště, emisní kontrola při technické kontrole automobilu, třídění odpadu a spousta dalších. Pravda, trápí nás ta témata, či jen máme potřebu diskutovat o tématech, která bezprostředně neohrožují naše přežití. Na co však vliv mají, je jakýsi životní standard, který tyto „problémy“ a jim podobné narušují (někomu), ale zároveň alespoň v dohledné době umožňují jeho udržení. A právě o otázce udržení našeho životního standardu na úkor životního prostředí a o sociálních dopadech takového počínání píše autoři Oleg Suša a Richard Štáhel ve své publikaci *Environmentální devastace a sociální destrukce*. Téma v této podobě, která bude rozebrána níže, je pro české prostředí ne zcela typické. Především svým zaměřením na kritickou ekologii. Proto ho považuji za zajímavý přínos environmentálnímu badatelskému prostředí. Propojení konceptu udržitelného rozvoje s kritickou teorií Frankfurtské školy je, dle mého názoru, osvěžující.

Jak napovídá název knihy a také sumarizace na jejím přebalu, autoři mají ambice propojit několik fenoménů v kompaktní a přehlednou studii – jak bezprecedentní populační růst v některých regionech negativně ovlivňuje životní prostředí, jaký vliv má způsobená *environmentální devastace* na *sociální destrukci* a jak je jejich vzájemný vztah umocněn a především urychlen globalizačním procesem. Oleg Suša je svým zaměřením na témata sociální filozofie, obecné sociologické teorie a globalizace dozajista obrovským přínosem pro tu část knihy, která se zabývá *sociální destrukcí*. Oblast environmentalismu (zde tedy *environmentální destrukce*) je doménou druhého z autorů, Richarda Štáhela, který se mj. zajímá o politickou filozofii a filozofii práva a státu. Oba se pak pokusili propojit, každý po svém, poznatky z oboru druhého kolegy s cílem vytvořit kompaktní studii, která se v délce celé knihy vyznačuje dosti kritickým pohledem. Také využívá jako teoretického zázemí tvorbu autorů řadících se mezi zástupce kritické teorie, často Frankfurtskou školu (především část Olega Suši). Než však přejdu

k hodnocení jednotlivých částí knihy podle jejich autora (hodnotit budu samozřejmě také celkový dojem knihy, nicméně vzhledem k odlišnému stylu psaní a akademickému zázemí je dle mého soudu nezbytné zhodnotit tvorbu a přínos autorů pro dílo také separátně), předešlu cíle, které si autoři stanovili, a od jejichž naplnění, či nenaplnění odvíjím svůj postoj ke knize. V úvodu se dočteme, že vzhledem k provázanosti politických, sociálních a environmentálních procesů musí reflexe, která má napomoci identifikovat jejich příčiny, zahrnovat tak komplexní analýzu, jako jsou komplexní zmiňované procesy. Proto je cílem knihy „*identifikovat hlavní aspekty těchto procesů a načrtnout možnosti reflexe jevů sociálně-ekologických devastací a destrukcí*“ (s. 7). Naplnění tohoto cíle je, alespoň v první polovině knihy, velmi kostrbaté a často těžko srozumitelné.

První část knihy z pera Olega Suši je rozčleněna do čtrnácti kapitol. Autor se postupně a na první pohled logicky probírá vývojem ekologické krize a reflexí tohoto pojmu v literatuře, výrazný je apel především na tvorbu Frankfurtské školy. Dále operuje s problémem panství (a poté ho přenáší do vztahu s devastací životního prostředí), k čemuž využívá klasiky tohoto konceptu, např. Habermase. Co se rozhodně nedá autorovi upřít, je přehled a velmi dobrá znalost literatury k tématu, které v knize zpracovává. Velmi oceňuji práci jak se zahraničními autory, tak ale také s českými a jejich vzájemné srovnání a doplňování. Sušova kritika globalizace a kapitalismu jako pojiv mezi sociální a environmentální krizí je nesmírně zajímavá. Nejde než s ním souhlasit, že standardy udržitelného rozvoje v podobě, v jaké je dnes aplikujeme, jsou cestou ke zničení životního prostředí a způsobují otevírání sociálních nůžek mezi rozvinutými zeměmi Severu a zeměmi Jihu (ale také uvnitř těchto celků), což způsobuje *sociální destrukci* v globále. Avšak celý jeho příspěvek je velmi hutné čtení, které čtenář nelehko zpracovává. Pokud by si chtěl knihu s takto zajímavým názvem a tématem přečíst laik (či někdo z jiného oboru, popř. čerstvý student), pochybuji, že by pro něj poselství první části knihy bylo pochopitelné. Terminologie střídá terminologii a dle mého názoru často nuceně a zbytečně dochází k překombinování pojmů, které Suša skládá do dlouhých vět, ve kterých je velmi snadné ztratit se. Pro ilustraci: „*Ve jménu manažerské pružnosti adaptivní organizace dochází ke kooptaci environmentální kritiky – přitom hlavní očekávání tzv. ekologické modernizace je spojováno s přísliby diskurzivní vnitřní přeměny hlavních moderních institucí, státu a podniku, která má v normativním smyslu představovat výsledek „komunikativní racionalizace“ byrokratických systémů*“ (s. 41). Tato složitost se často opakuje. Je samozřejmě také důkazem autorovy schopnosti myslet komplexně a vyjadřovat se v maximální možné míře odborně, ale na straně druhé je kontraproduktivní a studenty, kteří by chtěli publikaci využít, spíše odradí. A je to právě složitost vyjadřování, která mě vede k názoru, že Suša často spojuje nespojitelné (např. nezaměstnanost, ekologický stres, otrockou práci, spotřebitele na s. 80) do obtížně sledovatelného vysvětlení problematiky, které by navíc mohlo být

doplněno o pár konkrétních příkladů. Dozajista by tento postup odlehčil meta-teoretickému rázu příspěvku. Výsledek je vskutku zajímavou sondou do kritické ekologie, který si jako nadšenec do environmentalismu přečtu jistě znovu, ale jazyk, nadměrné užívání anglicismů a kompozice příspěvku snižuje jeho přínosnost běžnému čtenáři.

Druhá část, tedy příspěvek Richarda Sťahela, je zcela odlišné čtení. Neubráním se hodnotit jeho dílo jinak, než v porovnání se Sušovým příspěvkem (přestože si uvědomuji, že bych se takovému přístupu měla vyhnout). Mám pro to několik důvodů. Prvním je přirozeně to, že následuje za Sušovým, tedy logicky každý čtenář bude porovnávat první s druhým. Sťahel rozložil svoji studii do devíti kapitol, dal tedy jednotlivým podtématům větší prostor k rozebrání. Proto jeho příspěvek působí komplexnějším dojmem. I jeho operacionalizace pojmů je srozumitelnější. Přestože rozebírá některá filozofická témata, tedy témata, která se vysvětlují obtížně (např. environmentální etika nebo environmentální společenská smlouva), jejich vysvětlení a definice jsou srozumitelné. Logičtější se zdá být i členění příspěvku. Od části o pojmu *průmyslová civilizace* až po části, kde rozebírá vliv průmyslové civilizace na životní prostředí a vliv tohoto vztahu na sociální nerovnosti a krize. Co vyčítám Olegu Sušovi, tedy absenci příkladů z praxe, které by vyjasnily jeho tvrzení, u Richarda Sťahela vyčíst nemohu. Požitkem pro mne byla kapitola o limitech environmentální etiky a myšlenka, kterou zde autor rozebírá – že environmentální etika je sama o sobě nedostačujícím nástrojem k záchraně životního prostředí a zastavení *environmentální devastace a sociální destrukce*, jelikož průmyslová civilizace je poháněna životní strategií produkce nadprodukce a není tedy možné bez norem a politické regulace omezit spotřebu populace (s. 152–168). Stejně jako Suša se i Sťahel opírá o úctyhodné množství relevantní literatury pocházející jak od zahraničních, tak i českých autorů. Společný mají autoři také kritický náhled na globalizaci a kapitalismus, ve kterých vidí hlavní akcelerátory ničení životního prostředí, které jde ruku v ruce s nárůstem sociální nespravedlnosti a tedy destrukci společnosti.

Jako celek kniha svůj cíl, tedy „*identifikovat hlavní aspekty těchto [provázanost politických, sociálních a environmentálních] procesů a načrtnout možnosti reflexe jevů sociálně-ekologických devastací a destrukcí*“ (s. 7), naplnila. Osobně bych však uvítala, kdyby Sťahelův příspěvek byl v knize umístěn jako první. Jednak by čtenáři neznalému environmentální problematice umožnil lepší rozhled v tématu (ne že by se této problematice Suša nevěnoval, jen ji interpretoval velmi komplikovaným a občas nesrozumitelným způsobem) a také je jeho část pro čtenáře přívětivější i přesto, že je ve slovenštině. Ve svých příspěvcích se oba autoři snaží propojit stejná témata (environmentalismus, ekologická krize, udržitelný rozvoj, populační růst, sociální nespravedlnost a krize) v jednu ucelenou reflexi, přičemž ale každý ve své studii inklinuje ke své oblasti zájmu – Suša k sociologii a globalizaci, Sťahel k filozofii a

environmentalismu. To ovšem rozhodně není na škodu. Jako celek se totiž kniha dobře doplňuje a poskytuje tak náhled na problematiku vztahu mezi devastací životního prostředí a sociální *destrukcí* mezioborovou optikou. Pokud by knihu však chtěl knihu číst laik či student, který není zvyklý na náročnější texty, doporučila bych začít Sťahelovou částí. Přestože je druhá v pořadí, její pochopení není podmíněno přečtením Sušovy části (platí i naopak) a dle mého názoru je pak možné utvořit si ucelenější a lepší názor na knihu.

Eliška Boháčová
Fakulta filozofická ZČU
Plzeň